

DE VERZORGING VAN DE VORM BIJ DE OPSTELLING DER JAARREKENING

door H. H. M. Foppe

Het zal de aandachtige lezer van jaarverslagen en accountantsrapporten opvallen, voor zover hij althans tot oordelen bevoegd mag heten, dat bij de opstelling van Balans en Verlies- en Winstrekening niet zelden de verzorging van de vorm uit het oog wordt verloren. Het gaat hier om een bij uitstek praktisch onderwerp en velen zullen het nut van behandeling in dit periodiek wellicht niet direct inzien. Als men echter ziet hoe door willekeurige opstelling het balansbeeld dikwijls wordt vertroebeld en de cijferbeoordeling nodeloos wordt bemoeilijkt dan komt men er wellicht toe aan deze, oppervlakkig gezien, minder belangrijke materie niet alle belangrijkheid te ontzeggen.

Ik meen, dat bij een bespreking der stof de Balans primair is. Niet zo zeer om redenen van systematiek. De balans als verantwoordingsstuk behoort feitelijk door de resultatenrekening te worden voorafgegaan. Het komt mij echter voor, dat tegen de gewoonte, niet alleen in Nederland, maar ook internationaal, om de Balans eerst af te drukken of weer te geven, als zodanig niet veel kan worden ingebracht.

Maar er is meer. Betreffende de te publiceren Balans heeft de wetgever, ten onzent en elders, minimum eisen van publicatie gesteld. In Nederland is ter zake van de resultatenrekening niets bepaald. Om deze reden en om die van geheimhouding uit concurrentieoverwegingen is de vorm van publicatie van de Winst- en Verliesrekening veelal geheel willekeurig en uiterst summier.

De bezwaren tegen de vormgeving gaan niet alleen tegen die der gepubliceerde jaarstukken. Ook op die van de „particuliere” zaken, onverschillig van welke juridische vorm en opgesteld door accountants, administrateurs en boekhouders, is wel een en ander aan te merken.

A. DE BALANS.

Het gaat niet aan de posten van de Balans in chaotische volgorde op te nemen. Het is een vrijwel algemeen gebruik geworden de posten te rangschikken in volgorde van liquiditeit. Men moet er dan echter acht op slaan, dat zowel voor actiefzijde als voor passiefzijde der balans dezelfde richting wordt gevolgd. Voorts verdient het aanbeveling het volgende grondschemate te gebruiken:

Activa.

- I. Vastgelegde en Immateriële activa.
- II. Vlottende activa.
- III. Liquide Middelen.

Passiva.

- IV. Eigen Vermogen.
- V. Vreemd Vermogen op lange termijn en Bestemmingsreserves.
- VI. Vreemd Vermogen op korte termijn.

Men ziet, dat hier de volgorde der activa gaat van Vastgestelde Mid-

delen tot Liquide Middelen en van Eigen Vermogen via Vreemd Vermogen op lange termijn naar dat op korte termijn. Deze volgorde is ook logisch te achten. De bedrijfshuishouding investeert allereerst in langdurige vermogensbestanddelen, financiert die, behoort die althans te financieren met eigen vermogen of met vreemd vermogen, op lange termijn, daarna pas komt de financiering van Vlottend Kapitaal dat, ten dele met vreemd vermogen op korte termijn kan worden gefinancierd.

I. Groep der Vastgelegde en Immateriële activa.

De veelvuldig onder deze groep van rekeningen voorkomende posten zijn:

1. Terreinen en Opstallen.
2. Machines en Installaties.
3. Vaar- en Voertuigen.
4. Kantoor- en Magazijninventarissen.
5. Gereedschappen.

Bij bepaalde bedrijven komen ook rekeningen voor als Haven, Schoeiing, Kade, Kranen, Woonhuizen, e.d. Deze soorten activa kunnen op logische wijze in deze groep worden tussengevoegd.

6. Leningen u/g., Hypotheken u/g.
7. Deelnemingen.
8. Vorderingen op ondernemingen waarin is deelgenomen.
9. Effecten, niet ter beurze genoteerd.
10. Geblokkeerde banksaldi.
11. Geblokkeerde vorderingen en Waarborgsommen.
12. Octrooien, Patenten en Merken.
13. Goodwill, Recht op de Firma, e.d.

Het is mogelijk de afschrijvingen op deze groep zichtbaar of onzichtbaar, al naar mate de meer of minder openlijke publicatiegewoonte dit eist, te verwerken, maar men doe dit steeds aan de actiefzijde. Afzonderlijke afschrijvingsrekeningen aan de creditzijde maken de balans moeilijk leesbaar.

De meest overzichtelijke wijze is de binnenslijnse aftrekpost als volgt:

Gebouwen	f
./. Afschrijvingen	<u>„</u> f

Op deze wijze wordt het maken van berekeningen betreffende het netto-geïnvesteerde vermogen bij de lezing van jaarverslagen of rapporten vermeden.

Men vorme ook niet te spoedig combinaties van Vaste Activa. Ook hierdoor wordt de beoordeling vaak bemoeilijkt. Zo ziet men wel eens de combinatie Onroerende Goederen en Machines, of ook Machines en Gereedschappen. Rekeningen met totaal verschillende groepen van afschrijvingspercentages moet men bij voorkeur niet tezamen voegen. In dit licht bezien zou men zelfs de rekeningen Terreinen en Opstallen kunnen splitsen.

Er zijn uiteraard beknopte en gedetailleerde balansopstellingen. Toch is het in het laatste geval niet aan te bevelen in de Balans zelve uitvoerige specificaties van bepaalde activa op te nemen zoals van Gebou-

wen, Schepen, e.d. Afzonderlijke overzichtelijke opstellingen, bij de Jaarverslagen verwerkt in de toelichtingen, bij de rapporten in de bijlagen, of tussen de tekst, verhogen zeer de leesbaarheid.

Onder Deelnemingen wordt de boekwaarde van die vennootschappen opgenomen waarvan men een deel der aandelen, of alle aandelen, bezit, hoewel men in dit laatste geval taalkundig moeilijk van een „deelneming” spreken kan. Onder dit actief worden dus, zo nodig herleid tegen de koersen van de valuta, waarin de deelneming luidt, de bedragen vermeld, waarvoor de moedervennootschap kapitaalrisico draagt, d.w.z. de nominale kapitaaldeelname, tenzij men uit oogpunt van waardering meent, dat de boekwaarde hoger of lager moet zijn dan de nominale waarde.

De Vorderingen die men heeft op de zaken waarin men heeft deelgenomen, dienen, ook volgens wettelijk voorschrift, afzonderlijk te worden vermeld. Allereerst vermijde men de verkeerde gewoonte, om de vorderingen op met de schulden aan dochterondernemingen te salderen, tenzij deze bedragen werkelijk compensabel zijn. Wij komen op deze vaak gemaakte fout onder de groep Vlottende Middelen nog terug.

Een belangrijke kwestie is voorts of in ons grondschema de vorderingen op de zaak waarin is deelgenomen onder Vastgelegde dan wel onder Vlottende Middelen thuis horen. Deze vraag is slechts te beantwoorden aan de hand van de balans der dochteronderneming en van de feitelijke omstandigheden. Betreft het hier een financiering met een werkelijk kortlopend karakter, dan is rangschikking in de groep Vlottende Middelen op haar plaats, is de financiering langdurig doch om de een of andere reden niet in de vorm van aandelen gegoten, dan behoort de vordering onder „vastgelegde activa” te worden vermeld. In „tussenliggende” gevallen beslisse men naar bevind van zaken. Men kan zich zelfs gevallen denken, dat splitsing van de vordering over twee groepen, kort- en langlopende leningen, de oplossing geeft.

Drie volgende in ons schema aangegeven activa, n.l. Effecten, niet ter beurze genoteerd, Geblokkeerde banksaldi en geblokkeerde vorderingen en Waarborgsommen spreken voor zich zelf. Zij zijn niet principieel vastgelegd doch meestal incidenteel aan de groep der Vlottende activa onttrokken.

De post Ingekochte eigen aandelen werd in het bovenstaande met opzet niet vermeld. Alleen bij zeer kortstondige beleggingen in eigen aandelen, of bij incidentele steunverlening ter beurze behoren deze aandelen aan de actiefzijde te worden vermeld. In alle andere gevallen behandelde men deze post gelijk de aandelen in portefeuille en trekke die van het maatschappelijke kapitaal af. Een vennootschap die a pari de helft van haar eigen aandelen heeft ingekocht, heeft in economische zin, haar nominale vermogen met de helft verminderd.

II. *Vlottende activa.*

Een aantal hieronder veelal voorkomende activa zijn:

1. Voorraden, eventueel gesplitst in
 - Grondstoffen
 - Halffabrikaten
 - Gereed Product
2. Debiteuren.
3. Crediteuren, debetsaldi.

4. Voorschotten.
5. Vooruitbetaalde onkosten.
6. Te vorderen inkomsten.
7. Geopende credieten.

Enige, overigens voor de hand liggende, aanwijzingen mogen hier volgen.

Reserves voor Prijsverschillen, Reserves tegen uitstaande vorderingen e.d. compensere men zoveel mogelijk met de activa, waartegen zij worden gevormd. Alleen bestemmingsreserves die niet de betekenis hebben van een correctie op actiefposten behoren als zodanig aan de creditzijde der Balans thuis.

Voorts moet hier worden gewezen op een zeer veel voorkomend euvel, dat in wezen leidt tot onjuiste Balansen. Het is een verkeerde tactiek om creditsaldi van Debiteuren te compenseren met debetsaldi van andere debiteuren. Het is opmerkelijk, dat velen, waarvan anders mag worden verwacht, steeds deze wonderlijke fout maken. Het gaat toch niet aan om een vooruitbetaling van de firma X te compenseren met een vordering op de firma J. De eerste post is een verplichting, een passief post voor de balans, die niets te maken heeft met de tweede, een vordering met eigen solvabiliteitsrisico. Een balans die deze beide soorten posten compenseert is een onjuiste vermogensopstelling. Hetzelfde geldt uiteraard voor Crediteuren en vorderingen op crediteuren wegens vooruitbetaling.

Ook make men een scheiding tussen de vooruitbetaalde onkosten, die derhalve behoren te drukken op het volgend boekjaar en de te vorderen inkomsten, betrekking hebbende op het jaar onder verslag, doch ontvangen in een latere periode.

Nu zo dikwijls onherroepelijke credieten (accreditieven) worden geopend, wegens aan te kopen goederen in het buitenland en vele bankiers hunne cliënten terzake op separate rekening crediteren ten laste van de gewone rekening, moeten deze boekingen in de administratie worden opgenomen. De desbetreffende debetpost op de Balans behoort niet onder Liquide Middelen thuis: immers het stelt geen ter beschikking staande liquiditeit voor.

Onder de balansrubriek *Liquide Middelen* komen de werkelijk beschikbare contanten giro- en banksaldi voor, zowel in eigen als in vreemde munt.

Ook hierbij wordt de aandacht op een wonderlijke gewoonte gevestigd. Sommigen salderen de bij bankiers opgenomen bedragen met de tegoeden bij andere instellingen. Ook deze gewoonte dient als onjuist te worden vermeden.

IV. *Eigen Vermogen.*

Onder deze categorie behoren de nominale kapitalen (eventueel gecorrigeerd als in het voorgaande uiteengezet) en de Vrije reserves, zowel statutaire als andere, voor te komen. De Balans dient onder deze groep van posten het werkelijke vermogen te benaderen, behoudens uiteraard die reserves, stille of geheime, die men als zodanig handhaven wil. Ik ben dan ook van mening, dat ook bij Vennootschappen onder firma en eenmanszaken de nog niet opgelegde en/of nog niet betaalde belastingen van het vermogen behoren te worden afgezonderd en onder Vreemd Vermogen op korte termijn dienen te worden gereserveerd.

Er zijn bij de reserves grensgevallen, waarbij men zowel naar de ene als naar de andere richting kan gaan, al naar mate het economisch, sociaal of juridisch aspect overweegt. Hierbij enkele voorbeelden.

Een Reserve Assurantie Eigen Risico is een bestemmingsreserve. Zij is echter, zolang zich nog geen calamiteiten hebben voorgedaan *in wezen* „vrij”. Hier dus dualiteit tussen Eigen Vermogen en Bestemmingsreserve. Zij hoort naar aard, niet juridisch, onder Vreemd Vermogen op lange termijn thuis.

Een soortgelijk probleem vindt men in een passiefpost Ondersteuningsfonds, of Reserve Pensioenen, waartegenover geen bindende toezeggingen zijn gedaan. Juridisch is zulk een reserve vrij. Uit sociaal en economisch oogpunt kan een dergelijke reserve dekking voor een reële verplichting vormen. Naar mijn mening heeft bij deze groep de economische of sociale visie de voorkeur.

V. Onder *Vreemd Vermogen op lange termijn* rangschikt men o.a. Hypotheken, Leningen op langere termijn, Deposito's, welke niet onmiddellijk opeisbaar zijn. Ook hier kan dualiteit bestaan tussen juridisch onmiddellijke opvraagbaarheid, b.v. bij afwezigheid van enig contract, en in wezen langdurig toevertrouwd vermogen. Bij deze soort posten behoort voorzichtigheidshalve de juridische zijde te prevaleren en verdient rubricering onder kort vermogen de voorkeur. Ook Bestemmingsreserves voor zover zij niet dienen tot correctie van actiefposten rubriceert men onder deze groep, b.v. Reserve Processen, of Schadeuitkeringen. Al naar gelang de „looptijd” kunnen zij ook onder de volgende rubriek voorkomen.

VI. De rubriek *Vreemd Vermogen op korte termijn* zal na het bovenstaande geen bijzondere moeilijkheden opleveren.

In de practijk paraisseren onder deze groep o.m.:

Bankschulden.

Crediteuren.

Debiteuren, creditsaldi.

Bijzondere schulden op korte termijn.

Ontvangsten behorend tot volgende boekjaren.

Verschuldigde kosten.

B. WINST- EN VERLIESREKENING.

Ook over de vorm van Winst- en Verliesrekening kunnen wij kort zijn. Zolang psychologische en concurrentieoverwegingen zich in ons land verzetten tegen het verstrekken van meer details in deze rekening, zullen wij ons, ook bij afwezigheid van wettelijke voorschriften, moeten vergenoegen met uiterst summiere opstellingen. In de private sfeer zorgen men echter voor een logisch opgezette, gedetailleerde rekening, welke zo mogelijk door een exploitatierekening, al dan niet gesplitst naar afdelingen en/of hulpbedrijven, of door een z.g. „tradingaccount” wordt voorafgegaan.

Het is uiteraard niet de bedoeling geweest een volledige opsomming te geven van alle gevallen, die zich kunnen voordoen bij de opstelling van jaarrekeningen. Slechts is getracht de vinger te leggen op enkele veel voorkomende onjuiste gewoonten, die tot onoverzichtelijkheid en daardoor tot onjuiste conclusies bij de beoordeling kunnen leiden.